

Zəngəzur dəhlizi türk dövlətlərinin birliyini möhkəmləndirəcək

Bu gün türk dünyasını əhatə edən xalqların və dövlətlərinin yaxınlaşması, müxtəlif siyasi görüşlərdə ortaqların birləşməsi, bərabərlik nümayiş etdirməsi zamanın qaçılmaz çağırışlarından birinə çevrilir. Ötən il 44 günlük müharibədə biz bunun əyani şahidi olduq. Qardaş Türkiyə dövlətinin və cəmiyyətinin Ermənistanla Azərbaycan arasında baş verən müharibədə ölkəmizin haqlı davasında bir an belə düşünmədən mənəvi-siyasi dəstəyini əsirgəməməsi bu birliyə digər türk dövlətlərinin də qoşulmasını sürətləndirdi. Hər kəs, o cümlədən bütün türk xalqları gördü ki, 44 günlük Vətən müharibəsində qardaş Türkiyə Azərbaycana qətiyyətli dəstək verdi və bu amil Qələbəmizdə mühüm rol oynadı.

Türk Şurası da Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası məsələsində hər zaman ölkəmizə mənəvi və siyasi dəstək olduğunu nümayiş etdirdi. Vətən müharibəsinin ilk günlərində təşkilatın yaydığı bəyanatda münafiqənin Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü və beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığı əsasında tezliklə həll olunmasının vacibliyi qeyd edildi. Şura müharibənin əvvəlindən sonunadək Azərbaycanın yanında oldu. Bu, Azərbaycanın parlaq zəfərinin bütün türk dünyasının zəfəri olduğunu sübut etdi. Azərbaycan və Türkiyənin bir-birinə dəstəyi digər türk ölkələrinə də, sözün həqiqi mənasında, nümunə oldu. Bütün bunlar göstərdi ki, türk dünyası ölkələrinə bir təhdid olarsa, birlik nümayiş etdirmək, maneələri birgə dəf etmək zamanın tələbidir.

Bu günlərdə İstanbulda keçirilmiş Türkdillil Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə görüşündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dərin məzmunlu çıxışında türk birliyinin əhəmiyyətindən, Vətən müharibəsində qazanılan qələbənin önəmindən bəhs edərək, Zəngəzur dəhlizi məsələsinin türk dünyası üçün önəmini xüsusi vurğuladı. Dövlət başçımız dedi: “Ümid edirəm, öz işğalçılıq siyasətinə görə məğlub vəziyyətdə olan Ermənistan da gec-tez anlayacaq ki, heç bir ölkəyə ərazi iddiası onlara xeyir və şərəf gətirməyəcək. Ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə Ermənistanın həm Türkiyəyə, həm Azərbaycana ərazi iddialarına son qoyulacaq. Əks təqdirdə onlar daha da pis duruma düşə bilərlər. Zəngəzur koridoru isə həm türk dünyasını, həm Avropanı, həm qonşularımızı birləşdirə biləcək bir layihədir və bu gün bu layihənin gerçəkləşməsi

istiqamətində fəal işlər gedir”.

Prezident əlavə etdi ki, Zəngəzura gəldikdə, mən Naxçıvan zirvəsindəki çıxışımı xatırlatmaq istəyirəm: “O zaman mən demişdim ki, 1920-ci ildə sovetlər hakimiyyəti Zəngəzuru Azərbaycandan qoparıb Ermənistanla verməklə türk dünyasının coğrafi bağlantısını pozmuşdur və bunu xəritəyə baxmaqla hər kəs görə bilər. Bu gün isə biz bu coğrafiyanı bərpa edirik. Artıq nəqliyyat, kommunikasiya layihələrinin həyata keçirilməsi ilə biz bu coğrafiyanı yenidən bağlayırıq, birləşdiririk və ümid edirəm ki, buna sona qədər müvəffəq olacağıq.

Dövlət başçımız, demək olar ki, əksər çıxışlarında Zəngəzur məsələsini diqqətdə saxlamış, bu problemi regionun inkişafı qarşısında duran böyük əngəllərdən biri kimi, o cümlədən Azərbaycana edilmiş xəyanət kimi təfsir etmişdir. Məsələn dövlət başçımız bu il martın 31-də Türkdillil Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının video-konfrans formatında qeyri-formal zirvə görüşündə çıxışı zamanı demişdi ki, vaxtilə Zəngəzuru Azərbaycandan alıb Ermənistanla birləşdirmək türk dünyasının coğrafi parçalanması idi. Çünki əgər xəritəyə baxsaq, görərik ki, sanki bizim bədənimizə xəncər saplanmışdır, türk dünyası parçalanmışdır: “Qədim Azərbaycan torpağı olan Zəngəzur indi türk dünyasının birləşməsi rolunu oynayacaq. Çünki Zəngəzurdan keçən nəqliyyat, kommunikasiya, infrastruktur layihələri bütün türk dünyasını birləşdirəcək, eyni zamanda, digər ölkələr üçün əlavə imkanlar yaradacaq, o cümlədən Ermənistan üçün. Ermənistanın hazırda onun müttəfiqi olan Rusiya ilə dəmir yolu əlaqəsi yoxdur. Bu dəmir yolu əlaqəsi Azərbaycan ərazisindən yarana bilər. Ermənistanın onun qonşusu

olan İranla dəmir yolu əlaqəsi yoxdur. Naxçıvan vasitəsilə bu dəmir yolu təmin edilə bilər. Azərbaycan Naxçıvan Muxtar Respublikası vasitəsilə Türkiyə ilə birləşir, Orta Asiya Avropa ilə birləşir. Yəni, yeni nəqliyyat dəhlizi yaranmaqdadır. Artıq Azərbaycan bu işlərə start vermişdir. Əminəm ki, tərəfdaş ölkələr də bu imkanlardan istifadə edəcəklər”.

Yaxud Prezident İlham Əliyevin ötən il 10 noyabr bəyanatında “Azərbaycan Respublikasının qərb rayonları və Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat əlaqəsi” olaraq qeyd olunan dəhlizi məhz Zəngəzur dəhlizi adlandırması bir tərəfdən Zəngəzurun tarixi torpaqlarımız olduğunu həm dünyaya, həm də cəmiyyətimizə bir daha anladır, həm də milli-siyasi hədəflərimizi müəyyən etdi. Hələ 2019-cu ildə Türk Şurasının Bakıda keçirilən Zirvə görüşündə Prezident İlham Əliyev “Zəngəzur türk coğrafiyasının bölünməsinin əsas nöqtəsidir” fikrini qətiyyətlə deyərək bəyan etmişdi. Bu, türk dünyasını Ermənistanın işğalçılıq siyasətinə qarşı birləşdirmək addımı idi.

Şübhəsiz ki, Azərbaycan Prezidentimizin bu planı həm tarixi, həm siyasi-mədəni inkişaf strategiyası baxımından çox haqlı və zəruridir. Bu gün Ermənistanın revanşist qüvvələr prosesə mane olmağa çalışmasalar, işlər daha sürətlə aparılardı və bu, tək bizim üçün deyil, Ermənistanın özü üçün də qənaətbəxş olardı. Çünki Ermənistan rəhbərliyi və siyasi qüvvələri anlamalıdır ki, onlar üçün “qatar artıq gedib”. Yüz ildən çoxdur ki, beyinlərinə yeridilən xülyalar, miflərin həyata keçməsi planı tam suya düşüb. Ermənistan əzəli və əbədi torpaqlarımızı uzun müddət işğal altında saxlayaraq, dədə-baba yurdumuzu istismar edirdi. Həyata keçirdikləri vandalizm siyasəti nəticəsində tarixi abidələrimiz talan olunur, məhv edilərək dağıdılırdı. Ermənistanın mədəni abidələri qorumağın vacibliyini vurğulayan beynəlxalq humanitar hüququn bütün prinsiplərini kobud şəkildə pozduğunu, barbar siyasət yürütdüyünü türk birliyi görsə də, təəssüf ki, əməli addım atılmırdı.

Son 30 ildə Ermənistanın işğal altındakı torpaqlarımızda apardığı bu qəddar siyasət sona çatdı. Azərbaycan özü BMT-nin 4 qətnaməsini icra edərək Ermənistan işğalına son qoydu. İndi isə Qarabağda yenidənqurma, bərpa işləri aparılır. 30 il ərzində

dağıdılan ərazilərdə bir il ərzində ölçüyəgəlməz işlər görülüb. Qardaş Türkiyə liderinin Milli Məclisdə çıxışı zamanı səsləndirdiyi kimi: “Azərbaycanlılar otuz il əvvəl Qarabağdan çıxmaq məcburiyyətində qalanda heç bir yeri dağıtmadılar, heç bir evi yandırmadılar. Çünki insan öz Vətənini dağıda bilməz, öz Vətənini yandıra bilməz. Mədəniyyət ilə vandallıq arasındakı fərq görmək istəyən gəlsin Qarabağda iki dönmə arasındakı fərqə baxsın. Baxın bu, ümumtürk mədəniyyətidir. Dirçəltmə, qurma, bərpa etmə məhz bizim tariximizin, mədəniyyətimizin cizgiləridir desək yanlışdır”.

Bu gün böyük türk coğrafiyası içində vaxtilə bufer zona kimi yaradılan Ermənistan dövlətinin inkişaf etmək üçün dialoqdan, normallaşdırılma münasibətlərdən başqa çıxış yolu yoxdur. Tək Azərbaycanla deyil, həm də digər türk dövlətləri ilə də geopolitik, siyasi-iqtisadi münasibətlər qurulması normallaşdırılma, yürüdülmə konstruktiv, qeyri-aqressiv siyasətdən asılıdır. Hər kəs şahid oldu ki, Azərbaycan türk dünyasında aparıcı ölkələrdən biridir. Azərbaycan Prezidenti bu qurumda böyük nüfuz və hörmət sahibidir. İstanbul zirvəsində Azərbaycan xalqı olaraq, bizim üçün Prezident İlham Əliyevə Türk Dünyasının Ali Ordeninin təqdim olunması çox qürurverici hədiyyə oldu. Bu mükafat Türk Ölkələrinin Dövlət Başçıları Şurasının qərarı ilə dövlət başçımıza təqdim olundu. İlham Əliyev bu ali mükafata Azərbaycan Respublikasının ərazilərini işğaldan azad edilməsi və ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin edərək türk birliyinə mühüm töhfə verən və bölgədə davamlı sülh və sabitliyin əldə olunmasına yol açan tarixi qələbəyə görə layiq görüldü.

Gedişat göstərir ki, Prezident İlham Əliyevin fəaliyyəti daha yeni-yeni zəfərlərlə müşayiət olunacaq. Bundan əlavə, qardaş Türkiyə hazırda Qarabağın dirçəlişi prosesində fəal iştirak edir. Bundan başqa, digər türk dövləti olan Özbəkistanın büdcəsi hesabına Füzuli rayonunda böyük bir məktəb tikintisi nəzərdə tutuldu. Bu da qardaşlıq nümunəsidir. Bu baxımdan deyərək bilirik ki, türk dövlətləri işğaldan azad edilmiş ərazilərimizin bərpası və yenidən qurulmasında Azərbaycanın yanında olacaqlar.

Zirvə görüşündə mühüm qərarlar qəbul olundu. Bu qərarlar türk dünyasının uğurlu gələcəyindən xəbər verir.

Qurumun adının dəyişdirilərək Türk Dövlətləri Təşkilatı adlandırılması, Türkmənistanın təşkilata müşahidəçi statusunda qəbul olunması, Türk Dövlətləri Təşkilatının İnvestisiya Fondunun yaradılmasının tamamlanması haqqında qərar və digər qərarlar, nəzərdə tutulan planlar türk birliyinin yaxın zamanlarda regional güc mərkəzinə çevriləcəyi anonsunu verir. Beləliklə, türk dövlətlərinin birliyi üçün mükəmməl bir model yaradılıb ki, bu platforma qarşdakı dövrlərdə daha da inkişaf edəcək. Türk dövlətləri bundan sonra da hər bir məsələdə yekdil mövqə bildirməli, bütün məsələlərdə bir-birilərinə dəstəkləməlidirlər. Onların müstəqil dövlət kimi güclənmələri bütövlükdə türk dünyası birliyini gücləndirməlidir və belə də olacaq. Bu təşkilatın ucuz-bucaqsız böyük türk coğrafiyasını əhatə etməsi Türk dünyasının siyasi-mənəvi birliyini sürətləndirir. Türk dövlətləri təşkilatına üzv ölkələrinin siyasi-mədəni çəkisini artırır.

Türkdillil Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının təcrübəsi göstərir ki, türk birliyi ideyası əsaslı və tarixi baxımdan zəruridir. Bu sammiti tarixi adlandırmaqda haqlıyıq. İstanbulda qəbul edilən qərarlar, qarşıya qoyulan vəzifələr, müəyyənləşdirilən məqsədlər doğrudan da geniş bir coğrafiyanın geosiyasi, iqtisadi və mədəni gələcəyi baxımından tarixi mənə daşıyır. Türk dövlətləri vahid olaraq daha geniş miqyasda qarşılıqlı əlaqələrinə, əməkdaşlığın perspektivinə nəzər sala bilərlər. Qardaş Türkiyədə gerçəkləşən bu toplantıda qarşıya həm qlobal və regional həm də milli səviyyələrdə bir-birini tamamlayan vəzifələr qoyuldu. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan türk xalqları arasında münasibətlərin dərinləşməsi və genişlənməsi istiqamətində fəaliyyətləri TDT-nin əsas strateji hədəfləri kimi müəyyənləşdirərək qeyd etdi: “Yeni addım və mövqeyimiz olan Türk Dövlətləri Təşkilatı ilə bundan sonra daha sürətli, xüsusi ısrarla kök salacaq,

böyüyəcək, inkişaf edəcək və səpələnəcəyik... Mədəniyyətin beşiyi olan Türküstan coğrafiyası yenidən bütün bəşəriyyətin cazibə və işıqlanma mərkəzi olacaq.”

Hazırkı tarixi mərhələdə fərqli integrativ təşkilatların rolu artır. Bu, ümumilikdə, bəşəriyyətdə gedən qloballaşma prosesinin ruhuna və məntiqinə uyğundur. Lakin təcrübə göstərir ki, birləşdirici məqsədlə yaradılan təşkilatların heç də hamısı davamlı olmur və tarixin səhnəsindən silinir. Burada əsas inteqrasiya funksiyasını yerinə yetirməli olan ideyadır. İdeya doğru və əsaslı olduqda, təşkilat yaşayır. Yeni Türk Dövlətləri Təşkilatı adı ilə bundan sonra fəaliyyət göstərəcək qurumun təcrübəsi göstərir ki, türk birliyi ideyası əsaslı və tarixi baxımdan zəruridir. Bu tezis İstanbulda Türk Şurasının VIII Zirvə görüşündə də tam olaraq öz təsdiqini tapdı.

Beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığa da xüsusi önəm verən Türk Dövlətləri Təşkilatı fəaliyyət illəri boyunca İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, ATƏT, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri Müşavirəsi, BMT, Ümumdünya Turizm Təşkilatı ilə sıx əməkdaşlıq münasibətləri qurmuşdur.

Artıq 12 ildir fəaliyyət göstərən Türk Şurası ötən dövrdə böyük inkişaf yolu keçib və beynəlxalq təşkilat kimi tam formalaşmışdır. Təbii ki, bunun üçün bütün üzv dövlətlərin səmərəli fəaliyyəti xüsusi vurğulanmalıdır. Ona görə də, Azərbaycanın təşkilata və ümumilikdə türk dövlətləri arasında əlaqələrin genişləndirilməsinə qatdığı güc önəmlidir. Azərbaycanın istər regional, istərsə də qlobal müstəvidə əhəmiyyətli iqtisadi layihələrdə türk dövlətləri ilə əməkdaşlığa, onların da beynəlxalq layihələrə cəlb olunmasına diqqət yetirməsi təşkilatın fəaliyyətinə mühüm təsir göstərir. Buna misal olaraq böyük bir tarixi təşəbbüs olan və

illər öncə artıq inşa edilən Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolu xətti bu birliyə böyük töhfə idi. Bu dəmir yolu layihəsi Asiyanı Avropa ilə birləşdirən vacib nəqliyyat kommunikasiya layihəsidir. Artıq türk dövlətləri də bu yoldan istifadə edirlər. Azərbaycanın təşəbbüsü ilə reallaşan enerji layihələri də türk dövlətlərini birləşdirir, Qazaxıstan və Türkmənistanın ixrac imkanlarını artırır. Türkiyə isə neft-qaz boru kəmərlərinin keçdiyi əsas tranzit ölkəyə çevrilir.

Məhz belə bir tarixi şəraitdə üzvlərin bir-biri ilə sıx əlaqələr qurması, yaradılmış əlaqələrin genişləndirilməsi, ölkələrimiz arasındakı tarixi dostluq, qardaşlıq prinsiplərinin daha da möhkəmləndirilməsi həm dövlətlərimizin, həm də regionun maraqlarına geniş şəkildə xidmət edir.

Beləliklə, Zəngəzur dəhlizinin açılması Türk dünyasının daha da yaxınlaşması, birlik əlaqələrinin intensivləşməsi üçün geosiyasi cəhətdən mühüm fürsətdir. Bu layihənin gerçəkləşməsi Naxçıvanı təcrid şəraitindən azad olunaraq ölkə iqtisadiyyatına tam inteqrasiyanı təmin edəcək. Eləcə də Azərbaycanla Naxçıvan arasında şimal-cənub və qərb istiqamətində olan bütün kommunikasiyaların məhz Naxçıvandan Türkiyəyə, oradan da Aralıq dənizi vasitəsilə digər qərb dövlətlərinə, Çin, Orta Asiya – Azərbaycan – Türkiyə – Avropa tranzit-nəqliyyat xəttindən istifadə etmək imkanı yaradacaq. Bu da Türk dünyasının birləşməsi deməkdir. Nəticədə Azərbaycanın Bakı – Tbilisi – Qars dəmiryolu ilə yanaşı, Naxçıvan vasitəsilə də Türkiyə üzərindən Avropaya çıxışı olacaq. Bununla isə türk ölkələrinin əlaqələri keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoyacaq, xalqlarımızın siyasi-mənəvi, ideoloji təşkilatlanmasına, birliyinin təmin olunmasına müstəsna xidmət göstərəcək.

Adil ƏLİYEV,
Milli Məclis sədrinin müavini